

УДК 336.1

**ВНУТРІШНЯ ПЛАТІЖНА СИСТЕМА КАЗНАЧЕЙСТВА:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

В. М. РУСІН

Тернопільський національний економічний університет (м. Тернопіль)

Сучасний етап розвитку казначейської системи виконання бюджетів характеризується розширенням обсягів і структури грошового обороту, що проходить через органи Державного казначейства України, та налагодженням дієвого контролю за витрачанням коштів як державного, так і місцевих бюджетів. Виконання таких складних завдань може бути забезпечено завдяки ефективному функціонуванню внутрішньої платіжної системи казначейства, що й обумовлює актуальність даного дослідження.

Значний внесок у розробку питань функціонування внутрішньої платіжної системи казначейства здійснили ряд учених – економістів та

практиків, а саме: С.О. Булгакова, О.С. Даневич, М.Т. Огданський, І.В. Сало, А.М. Стівчастий, Н.І. Сушко, П.Г. Петрашко, О.О. Чечуліна, С.І. Юрій та інші. Але в їхніх працях досліджуються або окремі елементи функціонування платіжної системи, або дія цієї системи на певних етапах розвитку. Разом з тим поза увагою залишаються ще багато актуальних питань, що стосуються вдосконалення внутрішньої платіжної системи казначейства.

Відповідно до Закону України “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні” від 05.04.2001 за № 2346-III платіжна система – це платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу грошей. Проведення переказу грошей є обов'язковою функцією, яку має виконувати платіжна система [1].

На думку групи авторів посібника “Платіжні системи” (Ющенко В.А., Савченко А.С., Цокол С.Л., Новак І.М., Страхарчук В.П.), платіжна система є системою механізмів, які служать для переказу грошових коштів між суб'єктами господарювання, для розрахунку за платіжними зобов'язаннями, що виникають між ними [2].

Р.М. Канафіна і Н.А. Медяк визначають платіжну систему як сукупність установ, правових норм, інструментів, процедур, програмно-технічних, комунікаційних та інформаційних засобів, які забезпечують проведення розрахунків між учасниками [3, с. 48].

З точки зору В. І. Стоян платіжна система – це набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг разом з інституційними та організаційними правилами та процедурами, що регламентують використання цих інструментів і механізмів [4, с. 271].

Автор навчального посібника “Платіжні системи” Я.І. Чайковський визначає платіжну систему як сукупність визначених законом елементів, які служать для переказу грошей між суб'єктами економіки [5, с.19].

На нашу думку, платіжна система – це сукупність елементів, що відповідають чинному законодавству, та за допомогою яких здійснюється безготівковий переказ коштів як у середині установи, так і з іншими установами.

З метою забезпечення умов для більш ефективного управління бюджетними коштами в умовах функціонування казначейської системи 15.05.1999 року було ухвалено спільну постанову Кабінету Міністрів України та Національного банку України за № 1721 “Про створення внутрішньої платіжної системи Державного казначейства”. Тобто сама банківська система запропонувала казначейству, виходячи з власного досвіду, найбільш оптимальну та реальну модель обслуговування.

Внутрішня платіжна система казначейства є особливим видом внутрішньобанківської платіжної системи. Вона наділена особливостями, які обумовлені специфікою діяльності казначейства, яке виконує одночасно функції і банку, і фінансового органу. У навчальному посібнику

“Казначейська справа” за редакцією П.Г. Петрашка внутрішня платіжна система казначейства ототожнюється також з інструментом забезпечення руху коштів, що обліковуються на єдиному казначейському рахунку [6].

Внутрішня платіжна система казначейства є частиною національної платіжної системи, у якій держава виконує функції одержувача і відправника платежів державного бюджету. Сьогодні внутрішня платіжна система казначейства являє собою систему самостійно функціонуючих структурних частин, які утворені в кожному регіоні на базі головних управлінь державного казначейства. Взаємодія між цими структурними одиницями відбувається за допомогою системи електронних міжбанківських переказів Національного банку України.

Оскільки переказ бюджетних коштів здійснюється між кількома державними відомствами, то такі платежі вважаються внутрішніми в системі органів державного казначейства. Крім того внутрішня платіжна система державного казначейства являє собою середовище, в якому здійснюється формування та рух грошових коштів у межах системи казначейства. За даними Національного банку України, близько 40 % від загальної кількості платежів усіх учасників Системи електронних платежів НБУ припадає на органи Державного казначейства. З цієї кількості розрахунково-платіжних документів близько 30 % складають платежі за операціями в межах внутрішньої платіжної системи казначейства. Отже, обсяги виробничого навантаження на внутрішню систему казначейства є надзвичайно високими.

Автори посібника “Платіжні системи” виділяють ряд елементів, що є невід’ємними складовими сучасної платіжної системи, а саме:

- нормативно-правова база;
- бухгалтерська і технологічна модель;
- технологічна інфраструктура, що включає технічні засоби формування і обробки даних, обладнання системи телекомунікації, обслуговуючий персонал тощо;
- засоби захисту інформації [2].

Для ефективної діяльності платіжної системи необхідні правила, які регулювали б права та обов’язки всіх учасників процесу платежу як у нормальних умовах функціонування платіжної системи, так і у випадку якихось порушень такого функціонування.

Правила платіжної системи можуть бути викладені в законодавчому або нормативному акті, угоді або разом у цих документах.

Питання, пов’язані з функціонуванням внутрішньої платіжної системи казначейства, врегульовуються нормативно-правовими актами Національного банку України, Міністерства фінансів України та Державного казначейства України відповідно до їх компетенції.

Закон України “Про платіжні системи та переказ грошей в Україні” визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні,

поняття та загальний порядок проведення переказу грошей в межах України, а також встановлює відповідальність суб'єктів переказу.

Згідно із законом "Про Національний банк України" Національний банк створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації.

Державне казначейство визначає умови й правила організації власної внутрішньої платіжної системи. Разом з тим ст. 9 закону "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" передбачено, що порядок використання платіжних інструментів, програмно-технічних засобів, систем захисту інформації та телекомунікаційних каналів зв'язку повинен здійснюватися з урахуванням вимог закону та нормативно-правових актів Національного банку.

Якщо для ефективного функціонування платіжної системи в Україні є відповідне нормативно-правове забезпечення, то стосовно технологічної інфраструктури виникає цілий ряд проблемних питань. Технологічна інфраструктура включає програмне забезпечення, технічне обладнання, засоби телекомунікації, організацію експлуатації та ін.

З моменту входження в Систему електронних платежів Національного банку України органи Державного казначейства використовували у своїй роботі різні програмні продукти: "ТАСК", "ІСАОД", "УНІТІ БАРС" та АС "Казна". Сьогодні стосовно програмного забезпечення, то всі платіжні документи, які формуються в органах Державного казначейства використовують два основних програмних продукти:

- АС "Казна – Видатки" – у випадку, коли кошти перерахуються з рахунків, призначених для обліку витрат бюджетів, або рахунків цільових фондів;
- ПТК "Барс – Міленіум" – в усіх інших випадках, але, в основному, у разі списання коштів з рахунків для обліку бюджетних надходжень.

Державне казначейство України та його регіональні органи функціонують на даний час на достатньо високому рівні автоматизації, що є хорошим підґрунтям для створення єдиної державної системи передачі даних з високим ступенем надійності та власною системою захисту інформації. Однак, якщо на центральному рівні та на рівні обласних управлінь достатнє забезпечення комп'ютерною технікою, то на рівні районів з цим проблеми. В основному оновлюється технічне обладнання на рівні області, а старе обладнання, яке використовувалося, передається районним управлінням.

Виникають і проблеми, пов'язані з телекомунікаційним середовищем, що пов'язане із зв'язками між структурними елементами внутрішньої платіжної системи казначейства.

Тому, на нашу думку, вдосконалення внутрішньої платіжної системи казначейства вимагає здійснення ряду заходів:

1. Перш за все необхідно розробити та впровадити єдиний програмний продукт, за допомогою якого у внутрішній платіжній системі казначейства

можна буде здійснювати операції з касового виконання як дохідної, так і видаткової частини бюджетів.

1. Необхідно поліпшення технічні характеристики серверів та обладнання, особливо тих, що призначені для зберігання баз даних.

2. Необхідно невідкладно вирішити проблему вдосконалення телекомунікаційного середовища та покращення якості зв'язку з метою підвищення ефективності роботи органів казначейства з виконання операцій з касового виконання державного та місцевих бюджетів за доходами та видатками у внутрішній платіжній системі державного казначейства.

3. Подальшим етапом оптимізації системи обміну інформацією має стати організація загальної електронної мережі, яка б об'єднала всі ланки бюджетної системи в єдиний інформаційний простір, дала б змогу формувати єдину базу даних для різних учасників бюджетного процесу, а відтак оперативно управляти бюджетними коштами. Обробка алгоритму взаємодії органів казначейства з фінансовими органами й іншими учасниками бюджетного процесу з використанням високопродуктивних програмно-технічних комплексів дасть змогу здійснювати оперативний контроль і управління бюджетними коштами в режимі реального часу із забезпеченням високої достовірності та надійності інформації.

4. Ще одним із основних напрямків розвитку інформаційно-комунікаційної мережі органів державного казначейства має стати розширення інфраструктури мережі учасників бюджетного процесу, яка сприятиме покращенню обслуговування розпорядників коштів. З цією метою розроблено проект Порядку організації виносних робочих місць. На даний час планується створювати виносні робочі місця для обслуговування розпорядників коштів державного бюджету. Проте при створенні виносних робочих місць слід вирішити низку питань:

- забезпечення захисту інформації. Органу казначейства потрібно передбачити забезпечення апаратного (програмного) шифрування файлів платіжних доручень для їх транспортування до управлінь держказначейства або забезпечення захисту каналу передачі даних за допомогою сертифікованих засобів захисту. Для розпорядника коштів необхідно забезпечити окрему кімнату й усі вимоги щодо її захисту згідно з вимогами нормативних документів до таких кімнат;
- забезпечення програмно-технічними засобами як органи казначейства, так і розпорядників коштів;
- підготовка відповідних спеціалістів.

5. Потрібно вдосконалити роботу внутрішньої системи казначейства за рахунок спрощення розрахунків та процедур оплати рахунків бюджетних установ та організацій.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що внутрішня платіжна система казначейства є невід'ємним елементом механізму касового виконання бюджетів, а вдосконалення цієї системи казначейства

слід здійснювати з використанням сучасного інформаційно-комунікаційного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України від 05.04.2001 №2346-III "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29. – С. 37.
2. Платіжні системи : Навч. посібник для студентів вищ. закладів освіти / Ющенко В. А., Савченко А. С., Цокол С. Л, Новак І. М., Страхарчук В. П. – К.: Либідь, 1998. – 416 с.
3. Канафина Р. М., Медяк Н. А. и др. Отдельные направления развития платежных систем и расчетов // Деньги и кредит. – №2. – С. 48-56.
4. Юрій С. І., Стоян В. І., Даневич О. С. Казначейська система: Підручник. – 2-ге вид., змін, й доп. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 818 с.
5. Чайковський Я. І. Платіжні системи: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 210 с.
6. Казначейська справа : Інтегрований навч. посібник. У 2-х т. / Петрашко П. Г., Чечуліна О. О., Александров В. Т., Булгакова С. О., Огданський К. М., Назарчук О. І., Сушко Н. І.; За ред. П. Г. Петрашка. – Т. 1. – К.: НВП "АВТ", 2004. – 288 с.